

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA EKOLOGIK TA'LIM. EKOLOGIK TA'LIMNING AVFZALLIKLARI

E.E.Bekmatova

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti biologiya kafedrasida magistranti, Tashkent,
Uzbekistan*

B.D.Bekmatov

Chirchiq davlat pedagogika universiteti o'qituvchi, Tashkent, Uzbekistan

Annotatsiya: *Ekologik ta'lim barchamiz bog'liq bo'lgan atrof-muhitga ta'sir qiluvchi muammolar, shuningdek, uni yaxshilash va qo'llab-quvvatlash uchun amalga oshirishimiz mumkin bo'lgan harakatlar haqida xabardorlikni oshiradi. Ekologik ta'lim yosh avlodga, jamiyatga va bizning duyoyimizga foyda keltiradi. Ekologik ta'lim o'quvchilarga ekologik muammolar bilan shug'ullanish uchun muhim imkoniyatlar yaratadi. Ular o'zlarining sinfdagi mashg'ulotlarining sayyoramiz oldida turgan murakkab ekologik muammolarga aloqadorligini ko'rishlari va muammolarni ijodiy hal qilish ko'nikmalari ekologik ta'lim yordamida shakillanadi.*

Kalit so'zlar: *Ekologik ta'lim, o'qitish jarayoni, global muammo, ekologik muammo, ekologik ta'limning avfzalliklari, ekologik targ'ibot, biofobiya.*

Ekologik ta'limning dolzarbligi mamlakatimiz tabiati, ekotizimlari, atrof muhitni beqarorlik va izdan chiqishdan asrash, aholining ekologik madaniyatini oshirish, ushbu o'ta jiddiy, hayotiy masalalarga aholining barcha qatlamlari, ayniqsa, yoshlar xissa qo'shishi zarurligi bilan belgilanadi. O'sib kelayotgan yosh avlodning ekologik savodxonligini oshirish, ekologik ongi va ekologik madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, ekologik ta'lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil etish maqsadida 2019-yil 27-mayda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasida ekologik ta'limni rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida" gi 434-sonli qarori qabul qilindi. Mazkur qaror rejasiga asosan o'quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiluvchi bilim, ko'nikma va malakalarni ta'lim mazmuniga keng singdirish peadgoglarning vazifasi hisoblanib, dars mobaynida o'quvchilarning ekologik bilimlarini oshirib boradilar. O'quv fanlari doirasidagi ekologik bilimlarni amaliyotga joriy etish, ularni amaliyotda qo'llay olish imkonini beruvchi amaliy topshiriqlar bilan o'quvchilarni jalb etish ekologik bilimni oshirishning eng muqobil usullaridan biridir. Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik bilimlar o'quvchilarning yoshi, jismoniy imkoniyatlari va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda sinflar darajasida farqlanishi asosida tashkil etiladi. Mutaxassislar tomonidan umumta'lim maktablari uchun o'quvchilar yoshiga mos ravishda atrof muhitni muhofaza qilish, ichimlik suv va boshqa tabiiy resurslardan oqilona foydalanish kabi dolzarb muammolar yuzasidan o'quv-ko'rgazmali materiallar, videoroliklar va didaktik materiallar

ishlab chiqiladi. Bu kabi vazifalarning barchasi o'rta ta'lim maktablarida yosh avlodga ekologik ta'lim haqida tushuncha berish va ekologik muammolarni yechish usullarini topishga yordam beradi.

Ekologik muammolarni hal qilish hukumat oldida turgan asosiy siyosiy muammolardan biridir. Ekologik xulq-atvorni shakllantirish jarayoni yoshlikdan boshlanadi va asosan tarbiya bilan shakllanadi. Maktablarda atrof-muhitni muhofaza qilish tashabbuslarida ishtirok etish asosan ixtiyoriydir. Mahalliy hukumatlar jamiyatlarni atrof-muhit bilan bog'lovchi institut sifatida muhim rol o'ynaydi. Hozirgi kunda boshlang'ich va o'rta ta'limga alohida e'tibor qaratgan holda, maktabning ekologik ta'lim dasturi yuqori natija ko'rstmoqda.

Hozirgi dolzarb ekologik muammolar yuz berayotgan davrda men o'quvchilarga bu muammolar kelib chiqish sababi, ularni qanday bartaraf etish yoki kamaytirish mumkinligi haqida qanday yo'l bilan ma'lumot berish mumkinligi haqida o'ylab keldim. Natijada bularning barchasiga yechim bitta ekologik ta'limni ularga mashg'ulot sifatida kirish ekanligini anglab yetdim. Ekologik ta'limni o'rgatish sabablari, bu ular uchun nimani anglatishi va bu barcha yoshdagi o'quvchilarga qanday foyda keltirishi haqida bo'lishishni istadim. Quyida men ekologik ta'limning eng yaxshi avfzalliklarini keltirganman.

Ekologik ta'limning o'quvchilarga avfzalliklari quyidagilar:

1. O'quvchilar salomatligini yaxshilash. Ekologik ta'limning amaliy ekskursiyalari o'quvchilarni ochiq havoda faollashtiradi va bugungi kunda bolalarda semirish, diqqat etishmasligi buzilishi va depressiya kabi umumiy sog'liq muammolarini hal qilishga yordam beradi.

2. O'quvchilarni tabiat bilan bog'likligini oshiradi. Turli xil tabiiy sharoitlarga ega bo'lgan maktab maydonlari yoki o'yin maydonchalarida sayr qilgan bolalar jismonan faol, to'g'ri ovqatlanish haqida xabardor bo'ladi.

3. Savodxonlikni oshiradi. Ekologik bilim o'quvchilarga barcha fan sohalarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan qiziqarli ma'lumotlar beradi. Bu o'quvchilarning ilmiy savodxonliklarini oshiradi, dunyo qarashlarini kengaytiradi.

4. Tasavvur va ishtiyoq kuchayadi. Ekologik ta'lim - bu tasavvurni uyg'otadigan va ijodkorlikni ochadigan amaliy, interfaol ta'lim. Ekologik ta'lim o'quv dasturiga kiritilganda, o'quvchilar ko'proq o'rganish bilan shug'ullanadilar, bu esa o'quvchilarning asosiy ilmiy savodxonliklarini yutuqlarini oshiradi.

5. Sinf dan tashqari mashg'ulotlar samaradorligini oshiradi. Ekologik ta'lim nafaqat sinf dan tashqarida tajribaviy o'rganish imkoniyatlarini taqdim etadi, balki o'quvchilarga aloqa o'rnatish va o'z bilimlarini real dunyoda qo'llash imkonini beradi. Ekologik ta'lim o'quvchilarga ijtimoiy, ekologik, iqtisodiy, madaniy va siyosiy masalalarning o'zaro bog'liqligini ko'rishga yordam beradi.

6. Tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlari kuchayadi. Ekologik ta'lim- o'quvchilarni tadqiqot qilishga, hodisalar qanday va nima uchun sodir bo'lishini o'rganishga va murakkab

ekologik muammolar bo'yicha o'z qarorlarini qabul qilishga undaydi. Tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish va takomillashtirish orqali Ekologik ta'lim haqida tushunchaga ega iste'molchilar, ishchilar, shuningdek, siyosat yoki qaror qabul qiluvchilar yangi avlodini tarbiyalashga yordam beradi.

7. Tolerantlik va tushunish qobiliyati kuchayadi. Ekologik ta'lim- o'quvchilarni to'liq rasmni tushunish uchun muammolarning turli tomonlarini o'rganishga undaydi. Ekologik ta'lim turli nuqtai nazarlar va turli madaniyatlarga nisbatan bag'rikenglikni targ'ib qiladi.

8. Bir nechta fanlar bo'yicha davlat va milliy ta'lim standartlari qamrab oladi. O'quv dasturiga Ekologik ta'lim amaliyotini kiritish orqali o'qituvchilar o'quvchilarga, matematika, ona-tili, tarix va boshqalarni bitta kompleks dars yoki mashg'ulotga integratsiyalab mashg'ulotlar olib borishadi. Bu esa, barcha fanlar bo'yicha ko'plab davlat va milliy ta'lim standartlarga javob berishi mumkin. Sinf xonasidan tashqarida dars o'tish yoki tabiatni yopiq joyga olib kirish fanlararo o'rganish uchun ajoyib fon yoki kontekstni ta'minlaydi.

9. Biofobiya kamayadi. O'quvchilarni tabiat bilan tanishtirish va tabiatga moslashish hamda tashqarida o'ynashga imkon berish orqali ekologik ta'lim atrof-muhitga nisbatan sezgirlik, qadrlash va hurmatni rivojlantiradi.

10. Sog'lom turmush tarzini targ'ib qiladi. Ekologik ta'lim talabalarni sinfdan tashqarida faollashtiradi va bugungi kunda bolalarda kuzatilayotgan ba'zi sog'liq muammolarini, masalan, semirish, diqqat etishmasligi buzilishi va depressiyani hal qilishga yordam beradi. Yaxshi ovqatlanish ko'pincha ekologik ta'lim orqali ta'kidlanadi. Tabiatda o'tkaziladigan vaqtning ko'payishi tufayli stress kamayadi.

11. Kelajak uchun qayg'urish hissini uyg'otadi. Kelajakda tabiatga xavf soladigan muammolarni aniqlash, tahlil qilish, sharhlash, mulohaza yuritish, xulosalar ishlab chiqish va muammolarni hal qilish kabi ko'nikmalarga urg'u beradi.

12. Liderlik fazilatlarini shakllantiradi. Ekologik ta'lim boshqalar bilan hamkorlikda ishlash, tanqidiy fikrlash, muhokama qilish, o'z strategiyalarini tatbiq etishga o'rgatadi.

13. Diqqat va idrokni yaxshilaydi. Ekologik ta'lim o'quvchilarning diqqatini jamlash qobiliyatini oshiradi va ularning kognitiv qobiliyatlarini yaxshilaydi. Diqqat yetishmasligi buzilgan bolalar tabiatni ko'proq kuzatishlari natijasida o'z diqqatlarini oshiradilar.

14. Jamoa bo'lib ishlash hissini oshiradi. Ekologik ta'lim jamiyatni jalb qilish orqali jamoada ishlash va aloqa qilish hissini rivojlantiradi. O'quvchilar ko'proq ma'lumot olishga yoki atrof-muhitni yaxshilash uchun harakat qilganlarida, ular mahalla vakillari, yetakchilar, ko'ngillilar va mahalliy muassasalarga murojaat qilib, o'z turar-joylariga ta'sir etuvchi ekologik muammolarni o'rganishadi va bu muammolarni hal qilish uchun jamiyatni birlashtirishga yordam berishadi.

15. Atrof-muhitni yaxshilash uchun o'quvchilarga ma'suliyat yuklanadi. Ekologik ta'lim o'quvchilarga ularning qarorlari va harakatlari atrof-muhitga qanday ta'sir qilishini

tushunishga yordam beradi, murakkab ekologik muammolarni hal qilish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni, shuningdek, atrof-muhitimizni sog'lom va kelajak uchun barqaror saqlash uchun qanday choralar ko'rishimiz mumkinligi haqida ma'lumot beradi.

Xulosa qilib aytganda ekologik ta'limni faol o'rganish, fuqarolik hissi, tabiat uchun javobgarlik va o'quvchilar yetakchiligini ta'minlaydi. Bu o'quvchilarga o'z fikrini bayon etish va maktabda va o'z jamoalarida o'zgarishlar qilish imkonini beradi. Ekologik ta'lim o'qituvchilarga o'zlarining ekologik bilimlari va o'qitish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Tabiatni sinfga olib kiramizmi, o'quvchilarni o'rganish uchun tashqariga olib chiqamizmi yoki oilamiz bilan tabiatda sayr qilishda o'rgatish mumkin bo'lgan narsalarni topamizmi, Ekologik ta'lim yoshlar, o'qituvchilar, maktablar va jamoalar uchun juda ko'p avfzalliklarga ega. Umid qilamanki, ushbu ekologik ta'lim avfzalliklari ekologik ta'limni o'quv dasturingizga kiritish hamda o'quvchi yoshlarga o'rgatish uchun ishonch va majburiyat beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. To'xtayev A "Ekologiya".-1998
2. Shodimetov Y. "Ijtimoiy ekologiyaga kirish"-1994
3. Otaboyev Sh va boshqalar "Inson va biosfera"-1995
4. Rafikov A. "Tabiatning ekologik muvozanati"-1990
5. Hamdamov I.X., Abilova S.A. "Hozirgi zamon tabiiy konsepsiyasi"- 2005
6. Sultonov P.S., Ahmedov B.P. " Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish"-2004
- Ergashev Sh. va boshqalar. Ekologiya (ma'ruza matni). — T.: 2000.
7. Egamberdiyev R., Eshchanov R. «Ekologiya asoslari». — T.: Zar qalam, 2004.
8. Baratov P. Tabiatni muhofaza qilish. — T.: O'qituvchi, nashriyoti. 1991.
9. Мирзаев С., Эргашев А. Концептуальная основа водно-экологических взаимоотношений в бассейне Аралского моря. — Т.: 1998.
10. Горышина Т.К. «Экология растений». — М.: 1979.
11. Акимов Т.А., Хаскин В.В. — Экология. — М.: изд-во Юнита, 1998.
12. Дворовский М.С. Экология растений. Изд. Высшая школа, 1983.
13. Опустывание в Узбекистане. Труды Семинара ЛФМ И нат-сионального осознания конвенции ООН по борьбе с опустовыванием В Республике Узбекистан. — Т. 198